

מצוינות ככלי לצמצום פערים חברתיים

האם קיים בפריפריה פוטנציאל משמעותי שטרם מומש למצוינות בחינוך המדעי

בישראל, וכיצד ניתן לסייע לו לצמוח?

משכנות שאננים, אולם ג'ינוגלי, 3 בנובמבר 2016, 10:15-8:30

התפיסה המסורתית בישראל ל-'צמצום פערים' היא להשקיע בתלמידים עם הישגים נמוכים כדי שייגיעו לרף הבסיסי. לכן, המאמץ העיקרי בעשורים האחרונים היה לצמצם את החינוך המקצועי בפריפריה ולהתמקד בהבטחת זכאות לבגרות ובהרחבת הנגישות להשכלה גבוהה. מאמץ זה הניב פירות, אך לא שינה את תמונת הפערים. שוק העבודה הוצף באקדמאים וכיום הוא נותן עדיפות לבעלי תעודת בגרות איכותית ולבוגרי חוגים איכותיים באוניברסיטאות. שם המשחק השתנה מ-'זכאות' ל-'מצוינות'.

בפעילות עד כה לקידום המצוינות קרן טראמפ הייתה "עיוורת צבעים" - המתווה האסטרטגי שלה יוצא מנקודת הנחה שהפוטנציאל למצוינות אינו נחלתו של אזור, מגזר או מגדר. לכן הקרן מנגישה הוראה איכותית לכל תלמיד ותלמידה באשר הם, בנים ובנות, יהודים וערבים, חילונים ודתיים, במרכז ובפריפריה. במבחן המעשה, בשנים האחרונות העלייה במצוינות צמחה בכל רחבי הארץ, בד בבד עם כך שממוצע ציון הגמר של הבוגרים נשמר.

אנו שומעים קולות אופטימיים מערים ומבתי ספר בפריפריה. במשך שנים לא הציעו לתלמידים מגמות של חמש יחידות במתמטיקה, פיזיקה וכימיה. הם סיפרו שלא חשבו שיהיה לכך ביקוש ושהתלמידים לא יוכלו לאתגר. הם התמקדו בהבטחת זכאות לתעודת בגרות והתקשו מאוד בגיוס מורים - לכן וויתרו לעצמם ולתלמידיהם. כעת, משהוכיחו שהם מסוגלים, 'עם האוכל בא התיאבון' והם פותחים מגמות מצוינות גם בתחומי-דעת נוספים.

עם זאת, זו עדיין אינה התמונה הכללית, משום שקיים מתאם גדול ומדאיג מאוד בין רמת לימודי המתמטיקה (3, 4, או 5 יחידות) ובין רמת ההשכלה של ההורים והמצב החברתי-כלכלי שלהם. מתאם זה הולך ומחריף בשל ההבדל העצום בנקודת הפתיחה בין המרכז לפריפריה. משום כך אנו שומעים גם קולות אחרים שאומרים שהצלחה בחמש יחידות פוגעת בתחומים אחרים, מעודדת הגירה מהפריפריה וגורמת בלי משים להיחלשות נוספת של יישובי הספר.

שאלות לדיון

1. למול היעד הלאומי, האם ישנו פוטנציאל משמעותי למצוינות שטרם מומש בפריפריה, היכן בדיוק, מהן הראיות לכך והאם ההשקעה בצמיחתו תהיה מוצדקת במונחים של עלות-תועלת למול אלטרנטיבה של השקעה במרכז?

2. איך ניתן לדעת שקיים 'פוטנציאל למצוינות'? האם יש להסתכל על שיעור המצטיינים בארבע יחידות או במיצ"ב? או שנדרש מודל מורכב יותר שיתחשב בכישרון מולד, השפעה של הבית, רמת החינוך בבית הספר והמוטיבציה של התלמיד?
3. תכניות מעולות ומשאבים רבים הוקדשו לאורך השנים לצמצום פערים בפריפריה, אך המצב היחסי של הפריפריה לא השתנה. האם יש סיכוי סביר לקרן להצליח במקום שאחרים נכשלו, באילו תנאים?
4. תכניות אלו מספרות שמצאו את עצמן נאלצות לפצות על חסכים עמוקים ולכן התרחבו לגילאים נמוכים, למיומנויות יסוד ולחינוך לא פורמלי וכך פיזרו מאמץ ואיבדו מיקוד. האם הקרן תוכל לשמור על המיקוד שלה בעבודה בפריפריה?
5. מה תיחשב הצלחה של פעילות בפריפריה? האם חתירה והגעה לשיעורי מצוינות בממוצע הארצי הם יעד ומדד מספקים? מהן התשתיות החינוכיות הנדרשות כדי להבטיח הצלחה לאורך זמן?

לקראת הדיון מומלץ לקרוא את חומרי הרקע הבאים:

- א. [הפוטנציאל למצוינות בפריפריה – ריכוז נתונים](#)
- ב. [הפוטנציאל למצוינות בחברה הערבית](#), מכון הנרייטה סאלד. [הדו"ח המלא](#)
- ג. [הפוטנציאל למצוינות בחברה החרדית](#), מוסד שמואל נאמן. [הדו"ח המלא](#)
- ד. [הפוטנציאל למצוינות בחברה הדתית לאומית](#), נאמני תורה ועבודה. [הדו"ח המלא](#)
- ה. [הפוטנציאל למצוינות בקרב תלמידות](#), מכון הנרייטה סאלד. [תקציר הדו"ח](#)

משתתפים

1. מולי אדן, לשעבר נשיא חברת 'אינטל' בישראל
2. אלי אייזנברג, סמנכ"ל בכיר, ראש המנהל למחקר פיתוח והכשרה ברשת אורט-ישראל
3. גילה בן הר, מנכ"לית המרכז לטכנולוגיה חינוכית (מט"ח)
4. חיים דהן, יזם ומשקיע הייטק, מייסד עמותת "אופנים" לחינוך מדעי בפריפריה
5. שמואל הרנוי, מנכ"ל מכללת צפת, לשעבר מנהל תכנית "מדערום" של משרד החינוך וקרן רש"י, מרכז וועדת דברת, ומנכ"ל הספריה הלאומית
6. חפצי זהר, סגנית ראש עיריית באר-שבע והממונה על תיק החינוך